

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

УДК 316.334.3(049.3)

DOI: <http://doi.org/10.22182/spm.6132018.16>

Михајло Манић*

*Факултет за дипломатију
и безбедност, Београд*

ПОЛИТИЧКИ МИТОВИ НЕОЛИБЕРАЛИЗМА

Миша Стојадиновић, Живојин Ђурић, *Политички митови неолиберализма*, Институт за политичке студије, Београд, 2017, 292 стр.

Монографијом, *Политички митови неолиберализма*, аутори храбро и аутентично, са спектром научне перспективе, указују на проблем митологизације и мистификације стварности. Под велом различитих политичких, интелектуалних, економских и војних сила „димном завесом“ замаскирани су управо они профитери који кришом користе благодати изворног неолиберализма, претварајући га у модерни и неприметни неокOLONИЈАЛИЗАМ. У том контексту сам неолиберализам постаје форма, флоскула или мртво слово на папиру, говорећи о демократским правима, слободи изражавања и имуности на цензуру и аутоцензуру, док друга страна медаље открива потпуно огољену суштину. Због тога Стојадиновић и Ђурић оштро указују на такву двострукост, двосмисленост и недоследност, која итекако заваарава лаике у жељи да неолиберализам прихвате као врхунско добро и решење многих економских, политичких, војних и егзистенцијалних питања демократског друштва. Наизглед, аутори константно,

* Електронска адреса аутора: mamihajlo@yahoo.com

с разлогом постављају питања, по принципу Сократове бабичке вештине, порађајући истину на начин који је доступан јавности у здраворазумском размишљању и тумачењу, не само узрока глобалних проблема, већ и истину кроз призму могућих последица. Како сами истичу, суштински проблем гашења демократских принципа се итекако може пронаћи у односу политике и морала, што са собом повлачи питање читаоца: Да ли су аморалност и неполитичност у истом односу?

Одговор на ова питања аутори посматрају кроз спектар моралности политике иако се кроз филозофску рефлексiju различито може коментарисати синтагма „политички морал“. Главна обележја се налазе у дихотомији односа доброг политичара и моралног човека. Аутори су свесни да анализа, наизглед, и није тако једноставна, нити се могу адекватно и шаблонски пружити исправни модалитети понашања. Свакако је на последице боље одговорити на крају, јер је аутентичније посматрати проблем у периоду настанка. Иако пребогата научним стваралаштвом, ни Античка Грчка није лако решавала моралност политике. У тим списима, што аутори директно не поцртавају, али очигледно на њих указују, се може, па чак и између редова, протумачити синонимна повезаност моралности и политичке користи. У психолошком смислу,

вулгаристичком дефиницијом да је „све интерес“, не мислећи само на материјалну корист, и овде се може применити слично тумачење да моралност може служити интересу. У кратком и садржајном хрестоматијском прегледу античких списа, ставова и мишљења о моралности *zoon politikon*-а, аутори показују разноврсност и широку лепезу могућег тумачења овог проблема. Читаоцу је свакако дозвољено да се према сопственим моралним начелима определи за став, што је једна од истакнутих карактеристика оваквог штива, уважавајући слободу мишљења и закључивања.

Драгоцену је антипод поставку генералне кохабитације морала и политике, кроз опречне ставове ЗА и ПРОТИВ или је могуће пронаћи компромис кроз тумачење ова два појма у контексту *per se*. Аутори са разлогом истичу различита схватања овог односа у којем са једне стране стоје они који би да се на пиједестал истакну моралне обавезе политичара, док су на супрот они други који не виде додирне тачке морала са политиком. И у овом делу, не желећи да било коју страну интензивно фаворизују, аутори приказују различите ставове и приступе научних стваралаца и аналитичара. Посебно се издваја, или је најблажа формулација, којом би се већина бранила, реална чињеница коју издваја Ричард Белами

(Richard Bellamy) говорећи да се моралност политичара не разликује у великој мери од оне коју има „обичан“ грађанин. Разлика је у томе што су политичари под рефлекторима јавности, стално на процени и на удару критичке јавности, те су аршини процене моралности другачији, мање отпорни и са нижим прагом толеранције. Да ли у прилог томе говори и макијавелизам са принципом: „Циљ оправдава средство“, иако се баш овако јасна дефиниција у његовом делу *Владацац* и не може пронаћи? Аутори ове полемике нас инспиративно наводе на даље читање, унутрашњу расправу са самим собом, правећи на моменте, са намером или не, занимљиве замке опредељења, својеврсно Кантоновим антиномијама – „колико за, толико и против“. Свакако је приметно да Стојадиновић и Ђурић итекако владају материјом и да се нису дали заварати, без обзира што се у одређеном тренутку чини да је са оваквом проблематиком тешко изаћи на крај, аутори потпуно једноставно, кроз прозор Окамове оштрице дефинишу неопходност кохабитације морала и политике истичући прецизно чињеницу да моралан човек једино као такав може бити добар политичар.

Управо у другом делу, *Политички мит и неолиберално отуђење човека*, аутори дефинишу мит и логос кроз супрот-

стављено дефинисање појмова, односно мит као говор, казивање о нечему имагинарном, идеолошком или бајковитом насупротив логосу који представља рационално промишљање стварности. Стојадиновић и Ђурић са намером анализирају ова два појма желећи да укажу на њихову међузависност и на не баш јасну разграниченост са политиком и моралношћу. Посебно указују на такав проблем у тренуцима конфликтних ситуација и времена која турбулентно прожимају наше друштво и као непресушан расадник информација даје адекватне примере митологизације појединаца, вођа јавног мњења, *Ibidem* вођа (прим. аут.) и „свезнајућих“ политичких митова. Политика веома често кокетира са митовима, веома искусно манипулишући основном структуром мита, преиначавајући његову основну садржину прилагођавајући је тренутним датим политичким потребама и интересима, при чему се моралност дезавуише као непотребан агенс који може успорити друштвени напредак. Таква врста искривљене политичке сфере мита доприноси развоју Маркове алијенације замагљујући суштину човековог бивствовања, претварајући га у машину за производњу профита. Наизглед се чини да то утире пут ка развоју, али аутори скрећу пажњу да у том контексту тржишни принци-

пи постају једино мерило развоја. Такав приступ деградира културну, економску, моралну, па и политичку сферу, дајући приоритет хиперпродукцији, зеленаштву и неконтролисаном богаћењу појединаца. Циљ таквог неолиберализма је стварање потрошачке културе, која своје негативне реперкусије има и на науку.

У даљој монографској расправи, аутори „инфицирани“, већ анализираним проблемима све више сазнавају и отварају нова, недовољно разјашњена, питања у научној заједници. Због тога њихова даља анализа дотиче и питање *Судбине националне државе и националног идентитета у епохи глобализације*. Немали број аутора је покушао да да конкретан одговор на дезавуацију националног идентитета под утицајем глобализације и глокализације. Стојадиновић и Ђурић веома прецизно истичу противуречност овог односа истичући да глобализација, са једне стране, комплексно утиче на интензитет стандардизације начина живота а све под незауостављивим утицајем информационих технологија и масовних медија. Са друге стране, немогуће је изузети другу крајност која пројектује ширење културних, политичких и социјалних супротности, али и сарадње међу припадницима различитих народа. Аутори не упадају у наивно вулгаристич-

ки једнострану приступ и однос према глобализацији, већ отворено, директно и подржавајуће истичу и добре стране процеса глобализације, не либећи се да поцртају повећање покретљивости становништва и капитала, као и рушење националних баријера и десуверенизације националних држава. Главно питање, које аутори истичу, брине социјалне мислиоце а на које је тешко изнети правичан одговор: Да ли глобализација значи уједно и крај националне државе? Стојадиновић и Ђурић у оштрој критичкој полемици са ставовима савременика и мислилаца на ову тему стоје на ставу да национална држава не представља баласт којег се треба по сваку цену ослободити, већ је то неолиберални концепт приватизације. У великој мери потврђују националне државе, као што су Бразил и Индија, које директно руше економски концепт глобалне економије. Осим питања опстанка националне државе, ништа мање се не намеће и проблем суверенитета у савременом друштву. Опстанак може обезбедити искључиво непрестани рад и развој демократског и националног капацитета политичких институција једне државе. Аутори, са чврсте позиције, истичу своје слагање да државу одликује: постојање територије око које постоје јасно одређене границе, становништво које живи на

тој територији, као и суверена власт, али отвореним остављају питање какве то реперкусије може имати на друге земље, посебно оне које долазе као државе другог и трећег реда, када у савременој ери глобализације, када тржишни токови у многама прелазе границе држава, и то без постојања адекватних контролних механизма на глобалном плану, суверенитет држава бива нарушен наведеним неспутаним и доминирајућим тржишним силама. Тиме Стојадиновић и Ђурић указују на наступајући период и све чешће истицане полемике за и против уласка у ЕУ и опасности прихватања европског идентитета за национални.

Према логичком следу, било би беспредметно пропустити тематску целину која се бави односом политике и насиља. За неке је политика, сама по себи, насиље. Одатле се намеће синтагма „политичко насиље“, које се из речи политичара разуме као неопходно, демократско, са циљем заштите интереса грађана. Због тога аутори представљају могућа тумачења једног истог појма у сврху политичког насиља или по принципу „значи онако како мени у датом тренутку одговара“. Све чешће се користе различити еуфемизми како би се „разумније“ објаснило политичко насиље, на граници војне интервенције. Зато није ретко чути флоскуле као

што су: „хуманитарна интервенција“, „праведни рат“, „борба за демократију“, „превентивни рад“, „заштита људских права“, „борба против тероризма“... Са друге стране, паралелно са политичким насиљем, све је интензивније и изазовније пермутовати синтагму и бавити се проблемом насиља у политици. Иако на први поглед промена реда речи може указивати на синониме, очигледна је разлика и посебно упечатљива у „демократском парламентаризму“. У овом одељку присутна је латентна жеља аутора да се баве и овом проблематиком, али научност и стручност подразумева суштину, конкретну анализу и синтезу, те су Стојадиновић и Ђурић успели да избегну могућу замку ширине, у коју би их увукла полемика о насиљу у политици.

Аутори кроз садржајну, научну, професионалну и визионарску анализу с правом закључују да увођење слободног тржишта као универзалног решења, које ће донети благодети и решити све проблеме, при чему се основе процеса транзиције базирају на неолибералним принципима, одједном показују огромну слабост. Такав став практично потврђује лоше примењен модел транзиције у Србији. Чињеница је да је капитализам далеко, а можда и недостижно светло у тунелу а да је демократија још увек само жеља, те је садашње

стање потпуно реално окарактерисати као хибридни социјализам у тешким оковима. Број синромашних је у сталном порасту, незапосленост се тромо тетура и константно саплиће о исти камен привредног застоја, што је последица и лоших приватизација које дезавуишу економски развој и социјалну несигурност. Са друге стране Стојадиновић и Ђурић указују на пољуљано поверење грађана у државне институције, посебно у политичаре. Кроз анализу истраживања лако се може доћи до закључка да је сумња у посвећеност политичара проузрокована многобројним изборним обећањима која се тешко, дуго или никако не остварују.

Са разлогом се намеће, што аутори у монографији поцртавају, закључак да не постоји униформисани модел друштва-

но-економског развоја који државе могу применити. Свако мора свој пут пронаћи, уважавајући све моралне, политичке, економске, привредне и друштвене ресурсе. Преписивати неолиберализам као развојни концепт је потпуно погрешно, јер према моделу великих светских сила, можемо сазнати у којој мери је он штетан за друштво. У прилог томе нам говори и велика светска економска криза која евидентно показује да ни развијене земље нису имуне на негативне реперкусије неолибералног тржишног поретка. Решење је у ономе што нам на крају аутори нуде кроз демистификацију и демитологизацију савременог друштва наглашавајући да неолиберални модел глобализације мора бити замењен моделом „глобализације са људским ликом“.